

Editör'den

'Sosyal Bilimler, Kriz ve Gelecek'

Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi olarak yayın hayatına merhaba diyoruz. Dergimiz adı üstünde sosyal bilimler alanında yayın yapan interdisipliner bir dergi olma niteliğini haizdir. Sosyal bilimler genel olarak siyasal bilimler, sosyoloji, kültürel ve sosyal antropoloji, ekonomi, sosyal psikoloji ve sosyal coğrafyayı içine alır. Buna ek olarak, arkeolojinin bazı yönleri, sosyal linguistik, tarihsel araştırmanın belli çeşitleri, iletişim, teoloji ve ahlak benzeri felsefe dalları gibi daha başka disiplinler veya interdisiplinleri de içine almaktadır.

Günümüzde sosyal bilimler üzerinde çokça akademik tartışma yapıldı ve halen yapılmakta. Bu tartışmalardaki en bariz nokta, sosyal bilimlerde bir "kriz" in varlığına işaret etmektedir. Tartışmalar zaman zaman çok kötümser noktaya da gitmektedir. Öyle ki sosyal bilimlerde her şeyin sonunun geldiğine dair söylemler yaygınlık kazanmıştır. Örneğin "ideolojilerin sonu, tarihin sonu, toplumsalın sonu, öznenin ölümü, evrenselciliğin ölümü" gibi nitelendirmeler sosyal bilimlerde adeta bir sonculuk (*endism*) söylemini geliştirmiştir. Şüphesiz bu durumun, daha üst perdede Batıdaki medeniyet krizinin sosyal bilimlere yansımaları olduğunu belirtmek gerekir. Bu gün Batı düşüncesinde genel anlamda bir krizin olduğu ve bunun sadece sosyal bilimlerde değil genelde toplumun bütün alanlarına denk gelen izdüşümlere sahip olduğunu belirtmek gerekir. Bu krize işaret ederken, bunun sonucunda modernliğin aşırı totaliter yönünün, aşırı rasyonalitenin ve katı pozitivistimin yavaş yavaş çözüldüğü ve kutsalın birey ve toplum hayatında daha bir belirginleştiği gibi hususlara da işaret etmek gerekir.

Peki, ne oldu da böyle bu krize şahit oldu insanoğlu? İçinde bir değişim ve dönüşümü de başlatan ve kanaatimizce insanoğlunun aslında hayrına olan bu durum neden oldu? Weber'in modern dünyayı "büyüsü bozulan bir dünya" ve

modern bürokrasiyi bir "demir kafes" olarak tanımlamasına neden olan durum mu? Nietzsche'nin postmodernistlere ilham olan; modernliği ve ilerlemeci aydınlanmacı yaklaşımı eleştiren radikal ve dönemine göre çaresizce haykırışları mı? Modernliğin kalbi olan Fizik bilimindeki maddenin mahiyetine ilişkin Kuantum Teorisi ve Belirsizlik ilkesi gibi yeni yaklaşım ve tespitler mi? Ünlü Psikolog C.G. Jung'un Doğu düşüncesinin psişik üstünlüğünü keşfederken ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısındaki "Batının yeni bir manevi dönemin sadece eşliğinde olduğu" şeklindeki sözünde ifadesini bulan Batı düşüncesindeki akademik gizli yönelişler mi? Bilgi sosyolojisindeki bilginin mahiyetine ilişkin "bilginin evrenselliğini ve Batı merkezli pozitivist bilgiyi içeriden sarsan" radikal tespitleri mi? Bilim ve teknolojideki gelişmelerle insanlığın; i) sözlü (tarih öncesi), ii) yazılı (tarım ve sanayi toplumu) kültür çağlarında sonra dünyanın iii) ikinci sözlü kültür çağına (teknoloji, görsel çağa) geçişi mi? "Modern dünyada artık birey de toplumda yoktur, ölmüştür ikisinden de bahsedemeyiz; biz ancak ruhsuz ve tepkisiz kitlelerden bahsedebiliriz" diyen Baudrillard'ın tespitlerinde ifadesini bulan "postmodern sosyal durum" mu? Ünlü sosyal bilimci D. Bell'in yetmişlerde haykırdığı, "modernliğin sıkıntılarının artık bir dönemin sonunun geldiğine işaret ettiği, bu yeni dönemde kutsalın dönüşünün yaşanacağı" şeklindeki ünlü tespitleri mi? Modern ve rasyonalist (!) Batıda, çok satan klasikler arasına yerleşen ve aynı adla birçok filmi de çevrilen *The Exorcist* (*Şeytan*) tarzı eserlerin ve akıl-bilim dışı paranormal ve parapsikolojik inanışların modern kesimlerde çokça yaygınlaşmaya başlaması mı?

Bu ve benzeri sorular uzatılabilir. Ancak sonuçta görünen o ki, modern dünya ve genelde insanoğlu yeni bir toplumsal durumla karşı karşıya. Kanaatimize göre modern dünyada ilk kriz fen bilimlerinde oldu. Çünkü modern sosyal bilimler fizik, biyoloji gibi fen bilimlerinin modellerini örnek alıyordu. Psikoloji, eğitim, sosyoloji ve davranış bilimlerinde buna çokça örnek verilebilir. Özellikle maddenin en küçük biriminin atom ya da daha küçük de olsa parçacık olmayacağı şeklindeki teoriler ve akabindeki bilim tarihi ve bilgi sosyolojisindeki gelişmeler pozitivist bilim paradigmasını kökünden sarsmıştır. Sözü uzatmadan sadede gelecek olursak, modern bilim ve onun türevi sosyal bilimlerde bu bağlamda bir kriz içerisindedir. Ancak bu krizin genelde saf akademik bir düzeyde değil, onu da aşan "medeniyet" bağlamında geniş bir perspektifle ele alınması gerektiği kanaatindeyiz. Bu anlamda "sorun", sosyal bilimlerin aydınlanmacı, katı rasyonalist ve pozitivist, kutsala yabancı seküler karakterinden kaynaklanmaktadır diyebiliriz. Bu özellikler aynı zamanda modern Batı medeniyetini oluşturan modernliğin de temel karakteristiklerindedir.

Şayet sosyal bilimlerdeki kriz bir "medeniyet" sorunu ise "yeni sosyal bilim nasıl olacak?" sorusu kendisini belli etmektedir. Bu soruya böyle kısa bir yazıda cevap vermek mümkün değil. Ancak en azından yeni sosyal bilimlerin eski-

sine oranla “nasıl olmayacağı”na dair birkaç şey söylemek istiyoruz.

Öncelikle, sosyal bilimlerde aşırı rasyonalist ve katı pozitivist tavrı sürdürmek artık pek mümkün gözüküyor. Bu anlamda sosyal bilimlerde içinde kutsalın konumunun eskisine oranla kıyaslanamayacak tarzda işlevselleştiğini görmekteyiz. Yine olguları içeriden anlamacı bir yaklaşım yerine dışarıdan tanımlayan, açıklayan ve kategorize eden bir yaklaşım da artık demode bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

İkinci olarak, öznenin / olgunun açıklanmasında mutlak makro perspektifin yanlışlığı da diğer bir noktayı oluşturmaktadır. Sosyal bilimlerde bireyi aşan, kendini bireye dikte ettiren ve onun üzerinde belirleyici olan yapıların varlığı bir gerçek olarak kabul edilmekte. Özne / birey üzerinde ve öznelerin düşünme biçimleri üzerinde belirleyici bir meknizma olarak toplum / kültür / çevre (sel) “yapı”lar mevcuttur. Klasik sosyal bilim anlayışı hem bu yapıları mutlak gerçeklik olarak kabul edip etkisini ve belirleyiciliğini abartmış hem de bu yapılardaki yasaları “keşf edip” geleceğe dair kehanetlerde bulunma iddiası gütmüştür. Bu yapıların merkeze alınıp önemsenmesi ve yasalarının araştırılması gibi yöntemlerin sosyal bilimlerde artık sıkça eleştirildiğini biliyoruz. Ancak burada diğer bir eleştiri noktası, çevresel “yapı”ların “insani failliği” göz ardı etmesi noktasındadır. “Birey sırf sosyal yapının kendisine sunduğu hazır “kod”lara göre davranır” şeklinde düşünmek, öznesel / bireysel failliği kısıtlayıp arka plana atmak anlamına geleceği için yanlıştır. Bu anlamda birey ve toplumun “insan”ın iki ayrı yönünü ifade ettiğini, birini diğerine tercih etmenin yanlışlığını ifade etmek isteriz. İnsanı tanımlamak için yapılan bireyci ve kolektivist perspektiflerin nihai noktada indirgemeci ve eksik yaklaşımlar olduğu bir gerçektir. Bireysel bir olguyu açıklarken onu aşan çevresel yapıların etkisini görmezden gelmek ya da tam tersi toplumsal bir olguyu açıklarken öznenin belirleyici konumunu, failliğini göz ardı etmek çok yanlış olacaktır. Bu anlamda Birey ve Toplum dergisi olarak, insan hayatının bu iki temel yönünden birini diğerine tercih etmeyen bir yayın politikası takip edeceğimizi belirtmek isteriz.

Sosyal bilimlerde artık yanlışlığı görülen üçüncü nokta Batı merkezli, Batı menfaatlerini gizli-açık esas alan bir sosyal bilimin kabul edilemezliğidir. Her ne kadar ilk bakışta herkesin reddedeceği bu konu aslında gizli biçimde birçok doğulu sosyal bilimcinin içine düştüğü bir handikaptır. Batının doğuyu kendi menfaatlerine göre açıklayıp anlattığı ve bu bağlamda oryantalist bir disiplinin sosyal bilimlerde varlığı artık bilinmektedir. Ancak buna rağmen hala ülkemizde bile kendi toplumuna ve onun sorunlarına dışarıdan “oryantalist” gözlükle bakan aydın ve akademisyenlerimizin varlığı çokça bilinen bir husus. Ülkemizdeki sosyal ve siyasal sorunların çözümsüzlüğe gidişinin arkasında bu bakışın olduğunu da yeri gelmişken belirtmek isteriz.

Sonuçta bilim, sanat, siyaset, sosyal teorilerdeki yenilikler ve dahası günümüz sosyal hareketlerindeki değişimler yeni bir sosyal bilimi zorunlu kılmaktadır. Aslında bu değişim bize “yeni bir dünya”nın eşliğinde olduğumuzu da göstermektedir. Bu tespit gelinen noktada çok da önemli bir tespit sayılmayabilir. Çünkü bu durum kendisini tüm çıplaklığı ile zaten yazılan ve çizilen bir durum olarak gösteriyor. Nitekim birçok akademisyen ve siyasetçiye göre, dünyada özellikle de bölgemizde (ortadoğu) meydana gelen değişim ve dönüşümler, bize yeni bir dünyanın eşliğinde olduğumuzu dair derin ipuçları vermektedir. Başka bir deyişle fizikte başlayan ve sosyal bilimlerde devam eden değişim günümüz toplumsal olaylarında bile yankısını bulmaktadır. Gerçi bu konunun açıklanması uzun bir makale konusudur ancak şunu belirtmek isteriz ki, modernliğin ve aydınlanmacı perspektifin getirdiği baskıcı ve mutlakiyetçi karakter hem bilim hem de sosyal ve siyasal hayat alanından hızla silinmektedir. Bilge siyasetçi Sayın Ahmet Davutoğlu'nun deyişiyle bölgemizde tarih yeniden yazılmakta, tarih tekrar rayına girmektedir. Bölge insanı tarihin tekrar öznesi olmanın derin hazzını yaşamakla karşı karşıya. Önemli olan, bu yeni duruma uygun vizyon geliştirmek; birey, toplum ve devlet ekseninde yeni ve köktenci konseptler oluşturmaktır. Birey ve toplum dergisi hem entelektüel, fikri hayatımıza hem de birey ve toplum hayatımızdaki sorunlara yukarıda çizmeye çalıştığımız yeni perspektif doğrultusunda acizane katkıda bulunabilirse görevini yapmış sayacaktır. Bu uzun soluklu yolda derginin vücut bulmasında maddi ve manevi destek veren başkan sayın Prof. Dr. İbrahim Gezer'in şahsında BİLSAM'a, dergide emeği geçen ve isimlerini jenerikte verdiğimiz değerli dostlara; Bilim Danışma kuruluna katılarak bize manevi ve bilimsel destek veren değerli bilim insanlarına; birbirinden değerli yazıları ile dergiye katkıda bulunan yazar ve akademisyenlere teşekkürü bir borç biliriz.

İkinci sayıda buluşmak dileği ile